

सन २०१७ ते २०१९ या ३ वर्षांच्या कालावधीमध्ये ५० कोटी वृक्ष लागवड, संगोपन आणि देखभाल या कार्यक्रमांतर्गत राज्य उत्पादन शुल्क विभागाला दिलेल्या उद्दिष्टासंदर्भात वर्षनिहाय नियोजन आराखडा व कृती कार्यक्रम तयार करून अंमलबजावणी करण्याबाबत.

महाराष्ट्र शासन

गृह विभाग

शासन परिपत्रक क्रमांक :- एमआयएस ०५१६/ प्र.क्र.९६/ राजशु-१

मादाम कामा मार्ग, हुतात्मा राजगुरु चौक,

मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२.

दिनांक : २२ फेब्रुवारी, २०१७.

वाचा :- १. शासन निर्णय, महसूल व वन विभाग क्रमांक: साववि-२०१५ / प्र.क्र.१३१/ फ-११,

दि. ३१.०३.२०१६.

२. शासन परिपत्रक गृह विभाग, क्रमांक: एमआयएस-०५१६/प्र.क्र ९६/ राजशु-१,

दि.९.०६.२०१६.

३. शासन निर्णय, महसूल व वन विभाग क्रमांक: साववि-२०१६/प्र.क्र.८०/फ-११,

दि. १०.१०. २०१६.

परिपत्रक -

जागतिक तापमानातील वाढ, हवामान आणि ऋतू बदल याची दाहकता आणि तीव्रता कमी करण्यासाठी मोठ्या प्रमाणात वृक्ष लागवड हाती घेण्याचे महत्त्व वैश्विक स्तरावर मान्य झालेले आहे. ह्या उपक्रमाचा भाग म्हणून संदर्भ क्र. १ येथे नमूद शासन निर्णयान्वये दि. १ जुलै, २०१६ रोजी एकाच दिवशी २ कोटी वृक्ष लागवड करण्याचा महत्वाकांक्षी आणि धडक कार्यक्रम शासनाने हाती घेतला होता. यामध्ये इतर विभागांसह राज्य उत्पादन शुल्क विभागाने स्वयंस्फूर्तीने सहभाग घेतला होता. त्याअनुषंगाने या विभागांतर्गत क्षेत्रिय यंत्रणांनी करावयाच्या कार्यवाहीबाबत सविस्तर सूचना संदर्भ क्र. २ येथे नमूद शासन परिपत्रकान्वये निर्गमित करण्यात आल्या आहेत.

२. लोकांच्या स्वयंस्फूर्त सहभागामूळे दि. १ जुलै रोजी एकंदर २.८२ कोटी वृक्ष लागवड करण्यात आली. हा कार्यक्रम लोकचळवळीमध्ये रूपांतरीत करण्यास शासनास चांगले यश प्राप्त झाले आहे. त्याचप्रमाणे लिम्का बुक ऑफ रेकॉर्ड या संस्थेने या अभिनव उपक्रमाची नोंद घेऊन राज्य शासनास प्रमाणपत्र दिले आहे. आता, वृक्ष लागवडीच्या कार्यक्रमात सातत्य ठेवणे आवश्यक आहे. त्या अनुषंगाने पुढील ३ वर्षांमध्ये ५० कोटी वृक्षारोपणाचे उद्दिष्ट मा. मुख्यमंत्री यांचे मान्यतेने शासनाने संदर्भ क्रमांक -३ येथील महसूल व वन विभागाच्या शासन निर्णयान्वये निश्चित केले आहे. त्याचबरोबर ५० कोटी वृक्षारोपणाच्या अंमलबजावणी बाबत सविस्तर मार्गदर्शक सूचना संदर्भ क्र. २ येथे नमूद शासन निर्णयान्वये निर्गमित केल्या आहेत. वर्ष २०१६ मध्ये वन विभाग व इतर विभाग मिळून अनुक्रमे ७५ टक्के व २५ टक्के उद्दिष्ट दिले होते. त्याच अनुषंगाने पुढील वर्षासाठी उद्दिष्ट निश्चित करण्यात आले आहे. त्याशिवाय ग्रामपंचायतींना त्याच प्रमाणात एकंदर पुढील ३ वर्षांमध्ये १२ कोटी वृक्षारोपणाचे उद्दिष्ट देण्यात आले आहे. त्याचा तपशिल खालीलप्रमाणे:-

अ. क्र.	वर्ष	वृक्षरोपणाचा कालावधी	वन विभाग	इतर विभाग	ग्रामपंचायती	एकूण उद्दीष्ट
१	२	३	४	५	६	७
१	सन २०१७	१५ जून ते ०७ जुलै, २०१७ *	२.२५ कोटी	७५ लक्ष	१ कोटी	४ कोटी
२	सन २०१८	१५ जून ते ०७ जुलै, २०१८ *	७.५० कोटी	२.५० कोटी	३ कोटी	१३ कोटी
३	सन २०१९	१५ जून ते ७ जुलै, २०१९ *	१८.७५ कोटी	६.२५ कोटी	८ कोटी	३३ कोटी
		एकूण	२८.५० कोटी	९.५० कोटी	१२ कोटी	५० कोटी
			एकूण ३८ कोटी		एकंदर ५० कोटी	

३. राज्य उत्पादन विभाग आणि त्या अंतर्गत सर्व कार्यालये यांच्या करिता वर नमूद केल्याप्रमाणे उद्दिष्टे निश्चित करताना, जिथे वृक्ष लागवडीस अधिक वाव आहे, ती महत्तम क्षमता विचारात घेऊन संदर्भाधीन क्रमांक ३ येथील शासन निर्णयान्वये, राज्य उत्पादन शुल्क विभागास सन २०१७, २०१८ व २०१९ या पूढील ३ वर्षात वृक्षरोपणाच्या उद्दिष्टांतर्गत खालीलप्रमाणे उद्दिष्ट आणि वृक्षरोपणाची संभाव्य स्थळे निश्चिती करून देण्यात आलेली आहेत.-

राज्य उत्पादन शुल्क विभागास केलेले वर्षेनिहाय वाटप.

विभागाचे नाव.	वृक्षरोपणासाठी संभाव्य स्थळे	सन - २०१७ (एकूण उद्दिष्ट ७५ लाख)	सन - २०१८ (एकूण उद्दिष्ट २.५ कोटी)	सन - २०१९ (एकूण उद्दिष्ट ६.२५ कोटी)
राज्य उत्पादन शुल्क	१) आयुक्त, राज्य उत्पादन शुल्क व त्या अंतर्गत कार्यालयांचा परिसर. २) सर्व अधिक्षक, राज्य उत्पादन शुल्क व त्या अंतर्गत कार्यालयांचा परिसर.	३७,५००	१,२५,०००	३,९२,५००

४. सदर कार्यक्रम यशस्वीरित्या राबविण्यासाठी अप्पर आयुक्त, राज्य उत्पादन शुल्क यांना नियंत्रक अधिकारी म्हणून घोषित करण्यात येत आहे. तसेच सदर कार्यक्रम यशस्वीरित्या राबविण्यासंदर्भात त्यांना खालीलप्रमाणे निदेश देण्यात येत आहेत:-

- १) सदर कार्यक्रमाचे नियोजन, अंमलबजावणी, संनियंत्रण व समन्वय या करिता विभागीय/प्रादेशिक स्तरावर, जिल्हा आणि तालुका स्तरावर राज्य उत्पादन शुल्क विभागातंतर्गत नोडल अधिकाऱ्याची नेमणूक करावी.
- २) अप्पर आयुक्त, राज्य उत्पादन शुल्क यांना, त्यांच्या अधिपत्याखालील क्षेत्रिय नोडल अधिकाऱ्यांना दिलेल्या वृक्ष लागवड उद्दिष्टानुसार, क्षेत्रिय यंत्रणांना अंतर्गत वाटप करण्याची पूर्णत: मुभा राहील. राज्यातील निरनिराळ्या विभागामध्ये पावसाची सुरुवात आणि आवक सर्वसाधारणपणे १५ जून नंतर वेगवेगळ्या वेळी होते. त्यामुळे त्या त्या वर्षाच्या पावसाचा अंदाज

घेवून विभागनिहाय आणि जिल्हानिहाय दिलेली उद्दिष्टे पूर्ण करण्याबाबत त्या त्या वर्षात परिस्थितीनुसार लवचिकता (Flexibility) ठेवण्याबाबतची कार्यवाही करावी.

- ३) महसूल व वन विभागाच्या संदर्भाधिन क्र. ३ येथील दि. १० ऑक्टोबर, २०१६ रोजीच्या शासन निर्णयातील मार्गदर्शक सूचनांनुसार कार्यक्रमाचा सुक्ष्म आराखडा तयार करणे, त्या त्या वर्षातील वृक्ष लागवडीसाठी अक्षांश व रेखांशासह स्थळ निश्चिती करणे, निकषाप्रमाणे खड्डे तयार करणे, जुन-जूलै मधील वृक्ष लागवड, वृक्ष लागवडीचा प्रत्यक्षदर्शी अहवाल (Real Time Reporting) आणि अंतिमत: संगोपन या विषयी सदर शासन निर्णयात विहित केलेल्या कार्यपद्धतीप्रमाणे दिलेल्या कालमर्यादेत कार्यवाही करावी. तसेच ह्याबाबतची माहिती विवरणपत्र-१ आणि २ मध्ये विहित केलेल्या प्रपत्रात वेळोवेळी अप्पर मुख्य सचिव, गृह विभाग (राउऱ्य), मंत्रालय यांना तसेच प्रधान मुख्य वनसंरक्षक (वनबल प्रमुख), नागपूर व सचिव (वने) यांना पाठवावी.
- ४) या कार्यक्रमासाठी वन आणि सामाजिक वनीकरण योजनांतर्गत एम.जी.नरेगा, रो.ह.यो., वनमहोत्सव आणि कॅम्पांतर्गत तयार करण्यात आलेल्या रोपवाटीकामधून पुरेशा संख्येत व पुरेशा उंचीची, दर्जदार, गुणवत्तापूर्ण आणि सुटूळ रोपे उपलब्ध करून घ्यावीत. त्याचबरोबर कृषी विभाग, नियोजन विभाग (रो.ह.यो.) व आवश्यक वाटल्यास इतर विभागाकडील रोपवाटीकामधून रोपांची उपलब्धता करून घ्यावी. रोपांच्या उपलब्धतेबाबत वन विभागांतर्गत प्रत्येक जिल्ह्यातील उपसंचालक, सामाजिक वनीकरण आणि तालुका स्तरावर लागवड अधिकारी यांची "नोडल अधिकारी" म्हणून नेमणूक करण्यात आलेली आहे. आवश्यकतेनुसार त्यांचे आणि स्थानिक स्तरावर वन व सामाजिक वनीकरण विभागाचे अधिकारी आणि कर्मचारी यांचे मार्गदर्शन व सल्ला घ्यावा.
- ५) वन महोत्सव काळात वन व सामाजिक वनीकरण विभागातंर्गत वर नमूद रोपवाटिकामधून सवलतीच्या दराने रोपांचा पुरवठा केला जातो. ह्या योजनेचा फायदा घेण्यात यावा. जेथे शक्य असेल तेथे उद्योजकता सामाजिक दायित्व (CSR) माध्यमातून रोपांची खरेदी करण्यात यावी. तसेच वृक्ष लागवड करावयाची स्थळे विचारात घेवून, त्यानुसार जिल्हा किंवा तालुका स्तरावरील सामाजिक वनीकरण विभागांतर्गत लागवड अधिकारी (वनक्षेत्रपाल) किंवा जिल्हा स्तरावरील उपसंचालक, सामाजिक वनीकरण (विभागीय वन अधिकारी) यांच्याकडे रोपांची मागणी नोंदवावी.
- ६) वृक्षलागवडीच्या कार्यक्रमांतर्गत निश्चित केलेल्या स्थळांच्या ठिकाणी ठरवून दिलेल्या उद्दिष्टांप्रमाणे मजुरांची निश्चिती करून रोपे लागवडीच्या दिवशी पुरेशे मजूर उपलब्ध ठेवण्यात यावेत.
- ७) सदर कार्यक्रमाच्या अंमलबजावणीकरिता विभागातील यंत्रणा आणि आवश्यक असल्यास वर नमूद केल्याप्रमाणे खाजगी व अशासकीय संस्थाचा सहभाग घ्यावा. त्याशिवाय विद्यार्थी, नागरिक, स्वयंसेवक आणि वर नमूद अशासकीय संस्था ह्यांनी रोप लागवड स्थळांवर वृक्षारोपणासाठी उपस्थित राहण्यासाठी आवश्यक ते नियोजन करावे.

८) मा.पालक मंत्री, स्थानिक आमदार, खासदार व इतर लोकप्रतिनिधी, प्रतिष्ठित व्यक्ती, स्थानिक स्वराज्य संस्थांचे पदाधिकारी यांचे मार्गदर्शन घेवून जेथे शक्य असेल तेथे त्यांच्या शुभहस्ते वृक्षारोपन करावे.

९) वृक्षारोपणाचा दृश्य परिणाम दिसून येण्यासाठी, संवर्धन, पाणीपुरवठा, जनावरांपासून रोपांचे संरक्षणासाठी जैविक किंवा तारांचे/प्लॅस्टीक कुंपण, कायम स्वरूपी देखभाल, निगा, जोपासना व संगोपन इत्यादी कामांचा नियोजन आराखडा तयार करावा व त्यानुसार कार्यवाही व्हावी. तसेच या वृक्षाचे जिवंत राहण्याचे प्रमाण (Survival rate) किमान ९०% राहणेबाबत काळजी घ्यावी. त्यासंदर्भातील त्रैमासिक अहवाल जिल्हाधिकारी व विभागीय अधिकारी (महसूल) यांच्यामार्फत प्रधान मुख्य वनसंरक्षक (वनबल प्रमुख), महाराष्ट्र राज्य, नागपूर आणि सचिव (वने) यांना संदर्भाधिन शासन निर्णयासोबत जोडलेल्या विवरणपत्र-२ मध्ये विहित केलेल्या प्रपत्रात पाठविण्यात यावा. तसेच राज्य उत्पादन शुल्क विभागाची माहिती या विभागास स्वतंत्रपणे पाठवावी.

५. या कार्यक्रमांतर्गत होणारा खर्च मंजूर तरतुदीमधून भागविण्यात यावा. जिथे निधीची अडचण असेल त्या ठिकाणी वन व सामाजिक वनीकरण विभागामार्फत मोफत रोपे देण्याचा प्रयत्न केला जाईल. वन व सामाजिक वनीकरण विभागामार्फत मोफत रोपे घेतल्यास त्याबाबतची आवश्यक ती नोंद ठेवण्यात यावी. तसेच ह्याबाबतची माहिती प्रधान मुख्य वनसंरक्षक (वन बल प्रमुख), महाराष्ट्र राज्य, नागपूर, सचिव (वने) आणि राज्य उत्पादन शुल्क विभागास पाठवावी.

६. सदर परिपत्रक महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संकेताक २०१७०२२१३०९९५६१२९ असा आहे. हा आदेश डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

(दि. ज. शेडमेखे)
कक्ष अधिकारी, गृह विभाग, महाराष्ट्र शासन.

प्रतः

१. मा. मुख्य सचिव, सामान्य प्रशासन विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
२. मा. अप्पर मुख्य सचिव, राज्य उत्पादन शुल्क विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
३. मा. मुख्यमंत्री यांचे प्रधान सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
४. सचिव (वने), महसूल व वन विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
५. आयुक्त, राज्य उत्पादन शुल्क, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई.
६. प्रधान मुख्य वनसंरक्षक (वन बल प्रमुख), महाराष्ट्र राज्य, नागपूर.
७. प्रधान मुख्य वनसंरक्षक सामाजिक वनीकरण, महाराष्ट्र राज्य, पुणे.
८. सर्व विभागीय उप आयुक्त, सर्व अधीक्षक, सर्व उप अधीक्षक, राज्य उत्पादन शुल्क (आयुक्त, राउऱ्यु यांचे मार्फत).
९. निवडनस्ती (राउऱ्यु-१).

विवरणपत्र-१

Year -----:- Online Format For Tree Plantation.

PIT Digging (Year -----)

Division	District	Taluka	Village	Compartment No/Gat. No.	Latitude-Longitude	Plantation Target	PITs/Trench Achievement During the Month				Total	Percentage of PITs Completed
1	2	3	4	5	6	7	Feb	March	April	May		
One Time Entry											=8+9+10+11	=12/7*100

Planting

Division	District	Taluka	Village	Compartment No/Gat. No.	Latitude-Longitude	Plantation Target	Total No. of PITs	Planting Achievement			Total	Percentage of Planting
1	2	3	4	5	6	7	8	First week	Second week	Third week		
Linked with PIT Digging											=10/7*100	

-सही-

अप्पर आयुक्त (राजश).

विवरणपत्र-२

जिल्ह्याचे नाव :-

सन २०१७ ते २०१९ या प्रत्येक वर्षामध्ये केलेल्या वृक्षारोपणाची माहिती व वृक्षाचे जिवंत राहण्याचे
प्रमाण याची आकडेवारी दर्शविणारे विवरणपत्र
(त्रैमासिक अहवाल)

अ.क्र.	वृक्षारोपनासाठी निवडलेली स्थळे.	वन व सामाजिक वनीकरण विभागाकडून प्राप्त झालेल्या रोपांची संख्या.	वृक्षारोपनासाठी सहभाग घेतलेल्या यंत्रणा.	दिनांक ----- रोजी लागवड केलेल्या रोपांची संख्या.	जिवंत रोपांची संख्या व टक्केवारी.	शेरा
१	२	३	४	५	६	७

-सही-

अप्पर आयुक्त (राउश).